

Nr 173.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående svenskas deltagande i Augustana-synodens 100-årsjubileum och Sveriges deltagande i pionjärjubileet i Amerikas Förenta Stater 1948; given Stockholms slott den 12 mars 1948.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över utrikesdepartementsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Tage Erlander.

Utdrag av protokollet över utrikesdepartementsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 12 mars 1948.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, statsråden WIGFORSS, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, KOCK.

Tillförordnade chefen för utrikesdepartementet, statsministern, anför efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter.

Sedan åtskilliga år har Augustana-synoden i Amerikas Förenta Stater förberett sitt i år infallande 100-årsjubileum. I januari 1848 sammanslöt sig ett antal svenska nybyggare i New Sweden, Iowa, till en församling. Det var första begynnelsen till Augustana-synoden, som formellt grundades 1860 och i dag utgör den utan jämförelse största sammanslutningen i Amerikas Förenta Stater med svenskt ursprung och svensk anknytning. Enligt senaste statistiska uppgifter (den 1 januari 1947) räknade Augustana-synoden

413 692 medlemmar, omfattande 992 präster och fördelade på 1 175 församlingar. En rad undervisningsanstalter, sjukhus och sociala inrättningar utgöra ytterligare belägg för synodens aktivitet. Vid förberedelserna till Augustana-synodens 100-årsjubileum, som skall firas under nästkommande juni månad, ha önskemål upprepade gånger framförts från synodens sida om att svenska kyrkan därvid måtte låta sig representeras. Augustana-synodens nuvarande president har också framfört synodens inbjudan till Sveriges ärkebiskop att tillsammans med ett antal övriga företrädare för svenska kyrkan övervara jubileumsfestligheterna samt att i anslutning därtill besöka olika församlingar och institutioner.

Sedan ärkebiskopen antagit ifrågavarande inbjudan, tillsatte han en kommitté för att förbereda svenska kyrkans deltagande i Augustana-synodens 100-årsjubileum. Kommittén bestod av biskop Torsten Ysander, ordförande, kyrkoherde Fritz Holmgren, direktor Harry Johansson, rektor Martin Lindström, teol. lic. Robert Murray, professor Hilding Pleijel och biskop Edvard Rodhe. Biskop Torsten Ysander måste senare på grund av tjänsteåligganden avsäga sig medlemskapet i kommittén samt ersattes där, jämväl som ordförande, av biskop Arvid Runestam.

Kommittén har i samråd med Augustana-synodens ledning uppgjort ett förslag till svenska kyrkans deltagande i jubileet. Efter uppgörandet av detta förslag har kommittén i en till Kungl. Maj:t ställd skrivelse den 3 mars 1948 hemställt om ett belopp av 56 000 kronor för svenska kyrkans deltagande i jubileet. Kommittén anför därvid bl. a. följande:

Kommittén, som finner Augustana-synoden värd all tänkbar erkänsla från svenskt håll för dess nu 100-åriga strävanden för svensk kyrka och svensk kultur, har funnit det betydelsefullt, att svenska kyrkan vid det nu infallande jubileet visar sin tacksamhet och uppskattning. Säkerligen skulle ett så visat erkännande ha stor betydelse för de fortsatta kyrkliga och kulturella förbindelserna mellan Sverige och U. S. A. I detta syfte har kommittén underställt biskopsmötet ett förslag om en riksinsamling bland Sveriges församlingar för att så åstadkomma en svenska kyrkans gåva till Augustana-synoden på dess 100-årsdag, vilket förslag godkänts. Insamlingen, som för närvarande pågår och omfattats med stort intresse i landets alla delar, syftar till att möjliggöra inköp av ett antal representativa och goda svenska konstverk av kyrklig karaktär, vilka sedan i samband med jubileumsfestligheterna skulle överlämnas som en svenska kyrkans hedersgåva till Augustana-synoden.

Kommittén understryker betydelsen av att svenska kyrkan genom en särskild delegation kommer att delta i Augustana-synodens 100-årsjubileum. Delegationen synes kommittén böra bestå av representanter både för episkopatet, den teologiska forskningen och församlingarnas prästerskap. Till medlemmar i delegationen har kommittén beslutat föreslå följande personer: ärkebiskop Erling Eidem, biskop Arvid Runestam, professor Anders Nygren, professor Hilding Pleijel, kyrkoherde Fritz Holmgren och kyrkoherde S. A. Sigland.

Till grund för kommitténs hemställan ligger följande kostnadsberäkning:

	Kronor.
Överresa tur och retur för 6 delegater	18 000
Omkostnader under 48 dagars uppehåll	28 800
Resor inom Förenta Staterna	8 400
Administrationskostnader och oförutsedda utgifter	800
	Summa kronor 56 000.

För några år sedan uppkom tanken bland amerikaner av svensk härkomst i Mellersta Västeras stater att likaledes år 1948 fira sekelminnet av de första svenska emigranternas ankomst till dessa trakter och av den svenska insatsen i övre Mississippidalens uppodling och fortsatta utveckling. Det är ett allbekant faktum, att ättlingarna av de svenska emigranterna utgöra en betydande andel av befolkningen i staterna Illinois, Minnesota, Iowa, Nebraska, Kansas, Michigan och Wisconsin. Efter en del förberedande underhandlingar bildades i slutet av år 1945 »The Swedish Pioneer Centennial Association» under ledning av dr Conrad Bergendoff, president för »Augustana College and Theological Seminary» i Rock Island, Illinois. Dess hederspresident är den kände diktaren och författaren Carl Sandburg. Under denna nationalkommitté lyda ett stort antal lokala kommittéer, som skola förbereda jubileumsfestligheterna och andra arrangemang, belysande svensk-amerikanernas betydelsefulla insatser. De städer, som främst beröras av jubileet, äro Chicago, Rockford samt Rock Island i Illinois, Minneapolis-St. Paul i Minnesota, Des Moines i Iowa, Omaha i Nebraska, Kansas City i Missouri, Lindsborg i Kansas och Detroit i Michigan. På dessa platser komma en rad festligheter att äga rum under juni månad. Flera av nyssnämnda stater ha tillsatt statliga kommittéer för att förbereda jubileumsfirandet.

Den amerikanska centralkommittén har vid flera tillfällen uttryckt en önskan, att Sverige måtte taga del i jubileumsfirandet. I en skrivelse daterad den 25 november 1946 till H. M. Konungen har »The Swedish Pioneer Centennial Association» uttryckt en förhoppning, att en medlem av konungahuset måtte avlägga ett besök i Mellersta Västeras i samband med pionjärjubileet. Statsministern har vidare i en skrivelse av den 25 november 1946 mottagit en inbjudan till svenska regeringen att låta sig representeras vid jubileumshögtidigheterna. H. M. Konungen har utsett H. K. H. Hertigen av Halland att företräda konungahuset vid jubileet. Med anledning av den till statsministern ställda inbjudningen uppdrogs åt Svenska institutet för kulturellt utbyte med utlandet att tillsätta en kommitté med uppgift att organisera Sveriges deltagande i sekelminnet.

Den av Svenska institutet organiserade jubileumskommittén höll sitt konstituerande sammanträde den 31 mars 1947 och antog namnet »Den svenska kommittén för pionjärjubileet i U. S. A. 1948». H. K. H. Kronprinsen har i egenskap av hedersordförande ställt sig såsom beskyddare för kommitténs arbete. Därjämte ha till hedersledamöter valts greve Folke Bernadotte, f. d. envoyén Wollmar Boström och direktör Sigfrid Edström. Ord-

förande är statsrådet Axel Gjöres, vice ordförande direktör Bertil Kugelberg och skattmästare ombudsman Nils Goude.

På anmodan av Svenska institutet ha till medlemmar i kommittén följande personer utsetts av de inom parentes angivna organisationerna: fru Vera Björlingsson (Fredrika-Bremer-förbundet), fil. lic. Ansgar Eeg-Olofsson (Frikyrkliga samarbetskommittén), direktör Albin Johansson (Koopertativa förbundet), byråchef Sven Dahlman (Utrikesdepartementet), ombudsman Nils Goude (Landsorganisationen i Sverige), kontorschef Gunnar Svärd (Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet), sekreterare Hugo Heffler (Samverkande bildningsförbunden), redaktör Mac Lindahl (Svensk-amerikanska nyhetsbyrån), direktör Bertil Kugelberg (Svenska arbetsgivareföreningen), major Einar Råberg (Svenska gymnastik- och idrottsföreningarnas riksförbund), docent Gunnar Granberg (Svenska institutet), biskop Torsten Ysander (Svenska kyrkan), direktör Oscar Falkman (Sverige-Amerika stiftelsen), jur. stud. Jarl Traneaus (Sveriges förenade studentkårer), direktör Ragnar Sundén (Sveriges industriförbund) och direktör E. Sjögren (Sveriges lantbruksförbund). Till sekreterare har kommittén utsett studierektor Per Sandberg.

Kommittén, som i sitt arbete stått i intim kontakt med den i Förenta Staterna tillsatta kommittén, har föreslagit följande åtgärder: *att* låta Sverige representeras vid jubileet av en delegation under ledning av H. K. H. Hertigen av Halland och en representant för regeringen, *att* organisera föreläsningssverksamhet med anlitan av svenska akademiska lärare och vetenskapsmän vid amerikanska universitet och institutioner i de av jubileet berörda staterna, *att* låta prägla en kunglig medalj av silver att med H. M. Konungens samtycke utdelas till bemärkta svensk-amerikaner, *att* hos generalpoststyrelsen anhålla om utgivandet av ett jubileumsfrimärke, *att* inbjuda några framstående svensk-amerikaner att besöka Sverige, *att* låta iordningställa en allmän Sverige-utställning bestående av bilder och fotomontage samt text och statistiska uppgifter samt låta denna utställning ambulera mellan de i jubileet deltagande städerna i Amerikas Förenta Stater, *att* bistå den kvinnliga gymnastiktruppen Sofia-flickorna vid organiserandet av en turné i Mellersta Västern vid tiden för jubileumsfirandet *samt att* i samarbete med »The Swedish Pioneer Centennial Association» lämna sitt stöd åt vissa av regissör Bengt Janzon utarbetade planer att framställa en film om den svenska emigrationen till Amerikas Förenta Stater och det svensk-amerikanska befolkningsselementet.

Kommittén har i en till Kungl. Maj:t ställd skrivelse den 3 mars 1948 hemställt om ett bidrag av 250 000 kronor för bestridande av kostnader för deltagandet i jubileet. Kommittén anför därvid bl. a. följande:

Vad först delegationen beträffar, är det kommitténs uppfattning -- enligt The Swedish Pioneer Centennial Association's uttryckliga önskemål -- att den bör begränsas till 7 personer förutom H. K. H. Prins Bertil och en representant för regeringen. Det torde kunna anses för självfallet, att delegationen bör återspegla olika sidor av svenskt samhällsliv. Kommittén har i

enlighet härmed beslutat föreslå följande personer till delegater: ombudsmannen Nils Goude, Landsorganisationen, docenten Gunnar Granberg, Svenska institutet, studierektorn Gunnar Hirdman, Arbetarnas bildningsförbund, direktören Bertil Kugelberg, Svenska arbetsgivareföreningen, direktören Einar Sjögren, Sveriges lantbruksförbund, professorn Nanna Svartz och professorn Gunnar Westin. Som resesekreterare skulle även kommitténs sekreterare studierektorn Per Sandberg medfölja. Någon representant för den svenska kyrkan har ej föreslagits, då denna erhållit en särskild inbjudan från Augustana-synoden, som i juni firar sitt sekelminne i samband med emigrationsjubileet. Delegationens reseroute har av den amerikanska nationalkommittén fastställts sålunda: Chicago den 4, 5 och 6 juni; Rockford den 8 och 9 juni; Detroit den 13 och 14 juni; Lincoln och Omaha den 18, 19 och 20 juni; Rock Island, Moline och Davenport den 21 juni; Des Moines den 23 juni; Minneapolis och St. Paul den 26 och 27 juni; Philadelphia den 29 juni och New York City den 30 juni.

Från ett flertal amerikanska universitet i Mellersta Västerens stater, såsom University of Chicago, Purdue University, Indiana, University of Nebraska, North Park College, Illinois, Iowa State College och University of Minnesota, ha genom den amerikanska kommitténs förmedling framställts förfrågningar, huruvida svenska akademiska lärare och vetenskapsmän vore villiga att hålla föreläsningar vid dessa institutioner under vår- och sommartiderna 1948. Den svenska kommittén har ansett en dylik föreläsningssamverksamhet vara ett betydelsefullt led i det svenska deltagandet i jubileet och har med anledning härav vidtalat följande personer: docenten Gunnar Heckscher, Socialinstitutet, professorn Andreas Lindblom, Nordiska museet, professorn Ingvar Svennilson, Stockholms högskola, professorn Gunnar Westin, Uppsala universitet, samt docenten Ewert Åberg, Lantbrukshögskolan, Ultuna. För docent Heckschers och professor Westins vidkommande är föreläsningssamverksamheten redan fastställt, medan förhandlingarna ännu pågå i fråga om de övriga.

I detta sammanhang kan nämnas, att tonsättaren Hilding Rosenberg på inbjudan av American Swedish Choral Club kommer att leda instuderandet och uppförandet av sitt oratorium »Johannes Uppenbarelse» under medverkan av Chicagos symfoniorkester. Musikverket kommer att uppföras i Chicago den 11 maj och kommer sålunda att bilda upptakten till jubileumsfestligheterna.

Den av kommittén beslutade silvermedaljen, som är avsedd att bäras, återger på framsidan Konungens bild; medaljens andra sida symboliserar den svenska emigrationen. Medaljen skall präglas av Kungl. Myntverket i 400 exemplar.

Jubileumsfrimärket, som ritats av professorn Olle Hjortsberg, beräknas utkomma i mitten av april.

Pionjärjubileets innersta mening är givetvis att hugfästa minnet av de första svenska invandrarna och svensk-amerikanernas betydelsefulla insatser i allmänhet i Mellersta Västern. Jubileet erbjuder därvid osökt tillfälle för Sverige att visa sin uppskattning av svensk-ättlingarnas verksamhet. Som uttryck härför har kommittén funnit det lämpligt att inbjuda 4 framstående svensk-amerikaner att under en månads tid besöka moderlandet. Kommittén har beslutat utfärda en inbjudan till följande personer: professorn Rueben Gustafsson, Nebraska State University, Mr. Howard Hanson, director of the Eastman School of Music, Mr. Ernst Alexanderson, General Electric, och Mr. J. O. Christianson, University of Minnesota.

Den planerade Sverige-utställningen har komponerats av AB Anders Beckman och utgöres av 25 montrar, var och en innehållande två skär-

mar med en sammanlagd storlek av $2 \times 2,25$ m. Utställningen behandlar bl. a. följande ämnen: allmänt sociala förhållanden, näringsliv, naturtillgångar, levnadsstandard och fritidsproblem.

Kommittén har ansett det motiverat att ge sitt stöd åt förverkligandet av Sofia-flickornas planer på en turné i U. S. A. Gymnastiktruppen hade möjlighet att redan förra året göra en sådan färd på inbjudan av gymnastikhögskolor i Kalifornien med bidrag av lotterimedel. Turnén uppsköts emellertid med tanke på detta års stora pionjärjubileum. Avsikten är att truppen skall avresa den 8 maj och inleda en uppvisningsturné i U. S. A enligt särskilt uppgjort program. Turnén skall delvis ingå som ett led i jubileumsfestligheterna.

Den av regissör Bengt Janzon planerade emigrationsfilmen »A Swedish century in America» skall behandla såväl emigrationen och dess bakgrund som svensk-amerikanernas bosättning i Mellersta Västern. I filmen skall dessutom ingå ett avsnitt om det moderna Sverige. Filmen kommer följaktligen att upptagas både i U. S. A. och i Sverige. I fråga om den amerikanska delen kommer The Swedish Pioneer Centennial Association att lämna sin medverkan; på samma sätt kommer den svenska kommittén att ge sitt stöd beträffande det svenska avsnittet. Filmen utges i en engelsk och en svensk version och i en särskild smalfilmsupplaga, varigenom den kan utnyttjas för undervisnings- och studieändamål. Det är kommitténs övertygelse, att denna film kommer att skapa ett bestående minne av emigrationen och emigrantättlingarnas insatser.

Till grund för kommitténs hemställan ligger följande kostnadsberäkning:

	Kronor.	Kronor.
Delegationen (9 personer):		
Överresa tur och retur	27 000	
Omkostnader under 30 dagars uppehåll	27 000	
Resor inom Förenta Staterna	7 200	
Representation i Förenta Staterna	3 000	64 200
Konungahusets representation		15 000
Svensk-amerikanska nyhetsbyrån		2 000
Föreläsningsverksamheten i Förenta Staterna (7 personer):		
Överresa tur och retur	18 000	
Resor inom Förenta Staterna	5 600	
Omkostnader för uppehåll	12 000	35 600
Reservmedel för extra resekostnader		8 200
Medalj av silver		5 000
Inbjudan av svensk-amerikaner till Sverige		20 000
Sofia-flickornas turné		30 000
Utställning med Sverige-broschyr		55 000
Kommitténs administrationskostnader		7 500
Oförutsedda utgifter		7 500
		<hr/>
	Summa kronor	250 000.

Departementschefen. Då det syntes naturligt, att Sverige genom deltagande i de planerade festligheterna i samband med pionjärjubileet betygar sin uppskattning och respekt för svenskarnas och svensk-ättlingarnas insatser

vid uppbyggandet av den stora och betydelsefulla del av Förenta Staterna, som går under namnet Mellersta Västern, har det efter överläggningar med olika departementschefer ansetts, att inbjudningen borde i princip antagas från svensk sida på ett tidigt stadium, så att förberedelser för deltagandet kunde vidtagas i god tid. I Mellersta Västern ha hundratusentals män och kvinnor av svensk härkomst icke blott vunnit sina nya landsmäns aktning och själva blivit goda medborgare i sitt nya fosterland, utan de ha också troget vårdat bandet med sitt eget eller sina fäders gamla fosterland. De ha i skilda sammanhang utgjort en sammanbindande länk mellan Sverige och Förenta Staterna.

Det av »Den svenska kommittén för pionjärjubileet i U. S. A. 1948» framlagda förslaget finner jag mig kunna godtaga. Avsikten är, att de i kommitténs kostnadsberäkning upptagna posterna för Sofia-flickornas turné (30 000) samt för utställningen och Sverige-broschyren (55 000) skola bestridas av lotterimedel. För deltagandet i övrigt skulle erfordras (250 000 — 30 000 — 55 000 =) 165 000 kronor.

Bland den amerikanska befolkningen av svensk härkomst har Augustanasynoden intagit och intager alltjämt en ledande ställning. Den utgör den största sammanslutningen på svensk grund i Förenta Staterna, och den har både religiöst och historiskt bevarat ett nära samband med den svenska kyrkan, från vilken den en gång utgått. Jag finner det fullt ådagalagt, att svenska kyrkan bör vara väl företrädd vid Augustanasynodens 100-årsjubileum. Den av ärkebiskopen tillsatta kommitténs förslag till deltagande i jubileet anser jag mig kunna biträda. Mot de gjorda kostnadsberäkningarna, slutande å 56 000 kronor, har jag icke någon erinran.

För ifrågavarande ändamål torde två särskilda reservationsanslag böra anvisas å tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår. Jag hemställer sålunda, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1947/48 under tredje huvudtiteln anvisa

dels till Svenska kyrkans deltagande i Augustanasynodens 100-årsjubileum ett reservationsanslag

av kronor 56 000;

dels ock till Sveriges deltagande i pionjärjubileet i Amerikas Förenta Stater 1948 ett reservationsanslag

av kronor 165 000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga närvarande ledamöter biträdda hemställer förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Ake A. Jonsson.